

A low-angle, upward-looking photograph of several modern skyscrapers. The buildings are characterized by their repetitive window patterns and geometric forms. One building on the left has a curved facade. The sky is filled with soft, white clouds, creating a bright and airy atmosphere. The perspective emphasizes the height and scale of the urban environment.

Pedagogika krytyczna i emancypacyjna

Struktura wykładu

- Pojęcie i typy pedagogiki krytycznej i emancypacyjnej
- Geneza
- Wybrane stanowiska pedagogiki emancypacyjnej i krytycznej:
 - Szkoła frankfurcka – neomarksizm
 - Stanowisko Paulo Freire
 - Nurt antyszkolny Ivana Illicha

Pojęcie i typy

- Nazwy wieloznaczne i nieostre, pokrywające się zakresowo z terminami: pedagogiki naturalistycznej i humanistycznej
- Terminy zbiorcze dla wielu stanowisk w pedagogice
- Cechy wspólne:
 - Sprzeciw wobec podporządkowania wychowania władzy politycznej, religijnej
 - Sprzeciw wobec wychowania adaptacyjnego

Termin emancypacja

- Łacińskie – *emancipatio* – wyzwolenie się spod władzy ojcowskiej – *mancipium* – własność rodziny – instytucja prawna
- W oświeceniu termin ten donosił się do wyzbywania się niewiedzy, ignorancji przesądów, wprowadzanie w samodzielne myślenie
- Nabycie znaczenia społecznego – dotyczy nie tylko jednostek ale grup społecznych czy narodów; odwołanie do własnej aktywności , przeciwne nadawaniu praw przez podmioty zewnętrzne
- Współcześnie – uwalniać się, wyzwalać, uniezależniać

Pojęcie i typy za B. Śliwerskim

- Nurt anarchistyczno-indywidualistyczny - A.S.Neil, J.Dewey
 - Głosi postulat wyzwolenia człowieka spod wpływu wszelkiej władzy, przymusu, niesprawiedliwości
 - Walczy o równość, sprawiedliwość, prawo samostanowienia
- Nurt polityczny – P. Freire, I. Illich, Szkoła Frankfurcka
 - Głównymi czynnikami zniewolenia człowieka są struktury ekonomiczne, społeczne polityczne
 - Edukacja pełni funkcję emancypacyjną, jest sposobem awansu społecznego

Geneza pedagogiki krytycznej

- Krytyka wychowania jako narzędzia budowania ustroju totalitarnego – T.W. Adorno „Wychowanie po Auschwitz”.
- Protesty studenckie lat 60 i 70 XX wieku
- Inspiracje teoretyczne: marksistowska krytyka społeczeństwa, humanizm

T.W. Adorno – przyczyny rozwoju faszyzmu – za B. Śliwerskim

- Rozpad autorytetów, sytuacja pustki
- Zanik więzi międzyludzkich
- Gotowość podporządkowania się władzy
- Kompleks różnicy kulturowej
- Wypaczony stosunek do ciała
- Sprzyjanie dyscyplinom sportowym bazującym na agresji, brutalności
- Ślepa identyfikacja z kolektywem
- Ideał surowości i dyscypliny w wychowaniu
- Fetyszyzacja techniki
- Oparcie pierwotnej socjalizacji na manipulacji – chłód emocjonalny

Szkoła Frankfurcka

- Twórcy: T. W. Adorno; J. Habermas
- Tezy:
 - Świat człowieka to przede wszystkim jego świat subiektywny - Lebenswelt
 - Społeczeństwo to zbiór grup społecznych podlegających charakterystyce poprzez prawa, obowiązki, role społeczne czy wspólne cechy osobnicze
 - Naturalną sytuacją w społeczeństwie jest sytuacja konfliktu

Szkoła Frankfurcka

- Konflikt społeczny przebiega na takich płaszczyznach jak: prawna, kulturowa, komunikacyjna, edukacyjna
- Szkołą jest instytucją zależną ideologicznie, politycznie, społecznie; utrzymuje różnice klasowe
- Szkoła funkcjonuje na dwóch poziomach: jawnym i ukrytym
- Nauczyciel jest osobą funkcjonującą w sytuacji „rozdarcia” między lojalnością wobec pracodawcy a lojalnością wobec uczniów

Paulo Freire

■ Tezy

- Każdy system wychowania jest politycznie, ideologicznie zaangażowany, nie ma pedagogiki neutralnej
- Poziom życia społecznego koreluje z poziomem wykształcenia
- Emancypacja posiada zarówno aspekt subiektywny jak i obiektywny: subiektywnie – sprzyja rozwojowi jednostki; obiektywnie – promuje walkę z niesprawiedliwością społeczną, podmiotami ją generującymi

Paulo Freire

- Szkoła pełni funkcje adaptacyjne: w sensie społecznym – nie uczy krytyki zastanej sytuacji społecznej; w sensie intelektualnym – uczy zapamiętywania nie zaś rozumienia
- Dystans między nauczycielem a uczniem jest wynikiem dystansu społecznego
- Dystans ten nie sprzyja edukacji powoduje nierozumienie ucznia
- Metodą nauczania oraz typem relacji nauczyciel-uczeń winien być dialog – motywuje obie strony do poznania rzeczywistości

Paulo Freire

- Dialog pełni także funkcje społeczne – edukacja sfer najbiedniejszych, uciśnionych nie może przybierać formy narzucania określonych treści.

Nurt Descholaryzacyjny Ivana Illicha

- 1960 – powstanie Międzynarodowego Ośrodka Dokumentacji
- Mity dotyczące funkcjonowania szkoły
 - O możliwości realizacji i ewaluacji wychowania do wartości jedynie na sposób instytucjonalny
 - O traktowaniu wiedzy i wartości jako artykułu handlowego
 - O istnieniu samonapędzającego się mechanizmu edukacji

Nurt Descholaryzacyjny Ivana Illicha

■ Krytyka szkoły

- szkoły ze względu na swój przymusowy charakter nie spełniają funkcji wychowawczych ani edukacyjnych, nie wpływają na polepszenie jakości życia i rozwoju społeczeństwa
- szkoła utrzymuje i pogłębia różnice majątkowe i społeczne
- szkoła jest instytucją przemocy, gdyż pozbawia swoich uczniów praw i swobody
- szkoła niszczy radość uczenia się przez swój system administracyjny i ocenający

Nurt Descholaryzacyjny Ivana Illicha

- szkoła nie sprzyja rozwojowi indywidualnych zainteresowań, niszczy naturalną skłonność poznawczą
- System edukacji pozaszkolnej
 - Umożliwienie powszechnego dostępu do wiedzy
 - Tworzenie możliwości do publicznej prezentacji wyników badań i wiedzy
 - Tworzenie możliwości kontaktu osób chcących się uczyć z osobami chcącymi nauczać

Pedagogika krytyczna i emancypacyjna w Polsce – za Z. Kwiecińskim

- Geneza
 - Powstanie pedagogiki krytycznej jako efekt zmian ustrojowych
- Kategorie i tezy
 - Patologia, socjopatologia edukacji, kryzys, mity szkoły
 - Przyczyną patologicznych zachowań ucznia jest dysfunkcja instytucji edukacyjnych

Pedagogika krytyczna i emancypacyjna w Polsce

- Typy patologii: ucznia, nauczyciela, szkoły, kontekstu edukacyjnego
- Patologia ucznia
 - Pojęcie – nierozumienie i trudności z utożsamieniem się z kulturą narodową i uniwersalną – tzw. niemoc symboliczna.
 - Cechy uczniów patologicznych: nieuczciwość, nierzetelność, zawiść w obliczu sukcesu i talentu, niemożność działań zbiorowych na rzecz trudnych zadań, wspólnych, fasadowość deklaracji moralnych i rytualna religijność, pesymizm i nieufność, brak powszechnej kultury politycznej i obywatelskiej, ksenofobie, zaściankowość i brak kompetencji do dialogu międzykulturowego

Pedagogika krytyczna i emancypacyjna w Polsce

■ Patologia nauczyciela

- dotyczy sytuacji utrzymywania nierówności społecznych lub przemocy symbolicznej, braków dydaktycznych, zaprzestania przekazu wartości społecznych

■ Patologia szkoły

■ Patologia funkcji i struktury

- Opóźnienie treści edukacji wobec zmian społecznych
- Powielanie zależności społecznych
- Stygmatyzacja
- Patologia funkcji rekonstrukcyjnej, adaptacyjnej, emancypacyjnej

Pedagogika krytyczna i emancypacyjna w Polsce

- Patologia szkoły
- Patologia kontekstu edukacyjnego
 - Odsuwanie edukacji na margines życia społecznego – np. finansowe (poniżej 4%) – tzw. „próg śmierci”, społecznego,
 - Cel edukacji to kompetencje nie wykształcenie
 - Blokowanie reform oddolnych
 - Niski poziom kształcenia nauczycieli
 - Brak tożsamości edukacyjnej nauczycieli